

20. gadsimta pirmās puses Latgales vēstures norises: aculiecinieka un dalībnieka Jāņa Rubuļa liecība

Historical Events in Latgale in the First Half of the 20th Century: Testimony of Eyewitness and Participant Jānis Rubulis

Dokumentu publicēšanai sagatavojis un komentējis
Commentaries by

Ēriks Jēkabsons, Dr. hist.

Latvijas Universitātes Vēstures un filozofijas fakultātes
Vēstures un arheoloģijas nodaļas profesors
Aspazijas bulvāris 5, Rīga, LV-1050
E-pasts: eriks.jekabsons@lu.lv

Latgales un Latgales latviešu vēsture līdz 20. gadsimtam attīstījās līdztekus, taču no pārējās latviešu tautas vēstures zināmā mērā atšķirīgos apstākļos, tādēļ Latgales latviešu nacionālā atmoda un apvienošanās ar pārējo tautu vienotā Latvijas valstī noritēja ar sarežģījumiem. Minētie procesi vēl līdz šim laikam nav pilnībā izpētīti, tādēļ jebkurš vēstures avots un tā analīze var būt nozīmīgs. Šajā gadījumā tas attiecas uz karavīru, sabiedrisku darbinieku, politiķi Jāni Rubuli, kurš no 1917. gada atradās sabiedriski politisko norišu epicentrā, aktīvi piedaloties Latgales kongresā, Latviešu strēlnieku pulku izpildkomitejas (Iskolastrela) Latgaliešu strēlnieku sekcijas darbā, Latvijas Neatkarības karā, Satversmes sapulces un Saeimas darbībā, valsts politiskajā un saimnieciskajā dzīvē kopumā, visbeidzot – trimdā Rietumos pēc Otrā pasaules kara.

Viens no ievērojamākajiem starpkaru perioda Latgales latviešu sabiedriski politiskajiem darbiniekiem Jānis Rubulis (arī Joņš jeb Juoņš Rubuļš) dzimis 1893. gada 6. maijā Rozenmuižas pagastā zemnieka ģimenē, 1904.–1907. gadā mācījies Ludzas apriņķa skolā, 1907.–1912. gadā Rēzeknes tirdzniecības skolā (beidza ar uzslavu), pēc tam Augstākajos lauksaimniecībasursos Pēterburgā. Pēc Pirmā pasaules kara sākuma 1914. gada septembrī kā eksterns nokārtoja pārbaudījumu kursa apjomā Aleksandra II kadetu korpusā un oktobrī iestājās Vladimira karaskolā Petrogradā, tās saīsināto karalaika kursu beidza 1915. gada februārī, kā praporščiks nosūtīts uz 150. kājnieku rezerves bataljonu Voļskā pie Saratovas Kazaņas kara apgabalā, iedalīts bataljona mācību komandā. 1915. gada oktobrī pēc paša vēlēšanās pārcelts

Jānis Rubulis

uz latviešu strēlnieku daļām Ziemeļu frontes Rīgas sektorā, kur ieskaitīts 3. Kurzemes latviešu strēlnieku bataljonā, bija 3. rezerves rotas komandieris. 1916. gada martā paaugstināts par podporučiku, no 1916. gada jūnija – bataljona (vēlāk pulka) tiesas priekšsēdētājs. 1916. gada vidū pārvietots uz Latviešu strēlnieku rezerves pulku Tērbatā, pēc tam Valmierā. Pēc Februāra revolūcijas 1917. gada aprīli ievēlēts par Latgaliešu strēlnieku sekcijas priekšsēdētāju Iskolastrelā (Latviešu strēlnieku pulku izpildu komiteja, amatā līdz augustam), 1917. gada maijā ar strēlniekiem nodrošināja Latgales kongresa norises drošību Rēzeknē. No 1917. gada jūlija bija 12. armijas Latgaliešu zaldātu izpildkomitejas priekšsēdētājs. Pēc boļševiku apvērsuma 1917. gada novembrī pārcelts uz gaisa kuģniecības nodaļu. Viena laikus 1917. gada novembra beigās Valkā ievēlēts par Latviešu pagaidu nacionālās padomes locekli, bija tas “Latvijas aizsardzības un atjaunošanas nodaļas” (Kara lietu komisijas) priekšsēdētājs. Decembrī piedalījās Latgales 2. kongresā Rēzeknē, 1918. gada janvārī boļševiku apcietināts kā “nacionālists”, bet februārī izbēdzis. Atgriezās Rēzeknē, ievēlēts par Latgales Pagaidu zemes

padomes locekli, priekšsēdētāja biedrs, vācu okupācijas laikā 1918. gada martā ievēlēts par Rēzeknes apriņķa zemstes (pašvaldības) valdes locekli (amatā līdz maijam, pēc tam dzīvoja savās lauku mājās). No 1918. gada augusta dzīvojis Maskavā, vairākus mēnešus studējis lauksaimniecību Petrova-Razumova akadēmijā. Vēlāk atgriezies Latgalē, taču 1918. gada novembrī, tuvojoties Sarkanajai armijai, ar ģimeni devies bēgļu gaitās uz Lietuvu.

1919. gada oktobrī atgriezās Latvijā, bija Tautas padomes loceklis Latgaliešu frakcijā. 1919. gada 29. oktobrī Rīgā brīvprātīgi iestājies Latvijas armijā, ieskaitīts Rīgas Jaunformējamo spēku 9. baterijā virsleitnanta dienesta pakāpē, no novembra dienēja armijas Artilērijas rezervē Rīgā, no novembra beigām – 1. Bruņotajā divizionā kā 1. bruņotā vilciena virsnieks. Piedalījies Latgales atbrīvošanas kaujās no Padomju Krievijas Sarkanās armijas. No 1920. gada aprīļa bija Bruņoto vilcienu divizona virsnieks. Periodiski komandēts Satversmes sapulces vēlēšanu komisijas rīcībā. 1920. gada aprīli ievēlēts Satversmes sapulcē no Latgales Zemnieku partijas, 1920. gada septembrī oficiāli atvaļināts no karadienesta. Satversmes sapulcē darbojies Agrārlietu, Karalietu, Mandātu pārbaudīšanas un Tirdzniecības un rūpniecības komisijās, kā arī Centrālajā zemes ierīcības komitejā un Lāčplēša Kara ordeņa domē (1920.–1922., 1925.–1928. gadā), Triju Zvaigžņu ordeņa domē (1925.–1926. gadā). 1922. gadā kandidējis Saeimas vēlēšanās no Latgales darbinieku apvienības (netika ievēlēts), no 1922. gada novembra – Valsts zemes bankas valdes loceklis, no 1930. gada marta – pārvaldnieka biedra vietas pagaidu izpildītājs, no 1939. gada novembra – pārvaldnieka biedrs. 1925. gadā bija arī Latgales Akciju bankas valdes loceklis. 1925. gadā ievēlēts 2. Saeimā, bijis Pašvaldību komisijas sekretārs. Bijis Latgales Demokrātisko zemnieku apvienības dibinātājs, vēlāk arī Latgales Zemnieku

progresīvās apvienības biedrs, Latgales Lin-
kopības biedrības "Linsēkla" valdes loceklis,
vairāku akciju sabiedrību valdes loceklis.
Pēc brālēna Vladislava Rubuļa nāves pārņē-
ma viņa amatus un 1937. gadā – 1940. gada
augustā bija arī nedēļas laikraksta "Jaunais
Vārds" izdevējs un virsredaktors Rīgā. Bi-
jis Latgales kultūras veicināšanas biedrības
"Jaunā Straume" līdzdibinātājs un valdes
priekšsēdētājs, valdes loceklis. Saimnieko-
ja arī sev kā Neatkarības kara dalībniekam
piešķirtajā dzirnavu saimniecībā Krāslavā
(t. s. Kalna dzirnavas, neoficiāli sauktas arī
par "Rubuļa dzirnavām").

Padomju okupācijas laikā 1940. gada
25. novembrī atlaists no amata Latvijas PSR
Lauksaimniecības bankā (bij. Valsts zemes
bankā). Strādāja par grāmatvedī fabrikā
"Rīgas Sarkanais metālists". Vācu okupā-
cijas sākumā 1941. gada vasarā ar ģime-
ni pārcēlās uz dzīvi saimniecībā Krāslavā,
bija lauksaimniecības kooperatīva vadītājs
(kooperatīvs organizēja saimniecisku sadarbī-
bību starp apkārtnes lauku saimniecībām).
Tuvojoties frontes linijai, 1944. gada jūlijā
atgriezās Rīgā, septembrī devās bēgļu gai-
tās uz Kurzemi, dzīvoja Ventspils apriņķī,
novembrī laivā no Jūrkalnes apkārtnes ar
ģimeni devies bēgļu gaitās uz Zviedriju.
Dzīvoja bēgļu nometnē Visbijā, Gotlandē,
pēc tam Fageršē (*Fagersjö*), pēc nometnes
atstāšanas – Marielundā, Ēkerē (*Marielund*,
Ekerö), pēc tam Nikelbī (*Nyckelby gård*), no
1955. gada meitas ģimenē Brommā. Strādā-
ja Zviedrijas Valsts dārzniecības izmēģināju-
ma stacijā Ēkerē (1945.–1955. gadā, sākumā
dārza strādnieks, pēc tam asistents – arhīva
darbinieks), Zviedrijas Meteoroloģijas un
hidroloģijas institūtā Stokholmā (1955.–
1957. gadā), organizācijā "Baltiešu Hu-
manitārā Apvienība" (1957.–1960. gadā).
1951.–1957. gadā bija Zviedrijas latviešu
katoļu biedrības valdes priekšsēdētājs, Lat-
viešu katoļu un demokrātisko zemnieku
bloka priekšsēdētājs, 1952.–1954. gadā dar-
bojās Zviedrijas Latviešu centrālajā padomē,

pārstāvis Latvijas Atjaunošanas komitejas
Eiropas centra sanāsmēs Anglijā un Vācijā.

Par Pirmā pasaules kara laikā parā-
dīto varonību kaujās un dienestu armijā
1916. gadā J. Rubulis bija apbalvots ar
Krievijas Svētās Annas ordeni (III šķira,
ar šķēpiem) un Svētā Staņislava ordeni
(III šķira). Savukārt par nopelniem Latvi-
jā – 1927. gadā ar III šķiras Triju Zvaigžņu
ordeni, bet par darbību katoļu baznīcā pēc
Otrā pasaules kara 1953. gadā apbalvots
ar Svētā Krēsla medaļu *Pro Ecclesia et*
Pontifice.

Publicētais mašīnraksta manuskripts –
atmiņas – sarakstītas J. Rubuļa dzīves noslē-
guma posmā, cita starpā minētais saskatāms
atsevišķu norišu hronoloģijas neprecīzā at-
spoguļojumā, kas tomēr ir nenozīmīga un
komentāros viegli izskaidrojama. Atmiņās
J. Rubulis aplūko savu bērnību, cita starpā
mācības, sabiedrisko darbību Latgales lat-
viešu aprindās Pēterburgā, dienestu armijā
Pirmā pasaules kara un Krievijas revolūcijas
norišu laikā, darbību Latgales kongresā un
tam sekojošajos notikumos, starpkaru perio-
dā Latvijā. Trimdā J. Rubulim, līdzīgi kā
viņa paaudzes Latvijas cilvēkiem kopumā,
vēstures gaita bija lēmusi jau agrā jaunībā
piedalīties norisēs un notikumos, kuri vei-
doja Latvijas valsti.

Viss minētais ir nozīmīgs avots, lai
pilnveidotu mūsu priekšstatus par Latgales
latviešu stāvokli, lomu un nozīmi Latvijas
vēsturē kopumā.

Samērā detalizēti rakstītais par Latgales
kongresa sagatavošanu un norisi balstīts uz
manuskriptu, kuru 50. gadu sākumā saga-
tavojis atmiņu autors un kurš divos turpi-
nājumos nedaudz citādākā formā tika pub-
licēts Zviedrijas latviešu nedēļas laikrakstā
"Latvju Ziņas".¹ Rakstīt atmiņas J. Rubuli
aicināja ģimene, pamatoti saskatot viņa
pieredzētā nozīmīgumu. Manuskriptu J. Ru-
buļa dēls Igors (miris 2008. gadā) nodeva
savas māsas Zuzannas dēlam un J. Rubuļa
mazdēlam – juristam Pēterim Kancānam

Stokholmā, kurš laipni devis atļauju tā zi-
nātniskai apstrādei un publicēšanai.

Dokuments publicēts, iespēju robežās
saglabājot tā autora rakstības īpatnības un

specifiku, nepieciešamības gadījumā snie-
dzot paskaidrojumus, papildinājumus un
piezīmes.

Dokuments

Esmu dzimis 6.5. (23.4. v.[ecā] st.[ila]) 1893. g. Rēznas pagastā (Rozenmuižas) [,]
Rēzeknes apr. (Vitebskas guberņā), Auzeņu sādžā, Stoļerovas [katoļu] draudzē.

Vecāki – Vincas Jēkaba dēls,² Zuzanna Jura meita no Peļņu dzimtas Kromonu sādžā
Kaunatu [Kaunatas] pagastā, Rēzeknes apriņķī.

Priekš Latgales apstākļiem abas dzimtas bija labi pārtikuši zemnieki, jo bez zemkopības
daži saimes locekļi vēl brauca peļņā uz plašo Krieviju kā būvuzņēmēji. Tēvs nomira, kad
man bija pusotra gada. Atstāja jauno sievu un lielu saimi no pirmās laulības [:] dēlus –
Antonu,³ Staņislavu,⁴ Aleksandru,⁵ Jēkabu,⁶ meitas – Borbalu,⁷ Mari.⁸

No otrās sievas dēlus – Ambroziju⁹ un Jāni (mani) un meitu Tekli.¹⁰

Pirmās laulības bērni bija pieauguši, turpretim otrās mazi – 12, 7 un 1,5 g. veci. Grūti
bija mātei, jaunai esot, noturēt tādu pulku pieaugušu bērnu kopā, bet tas tomēr laimējās un
visi dzīvoja vienkopus kā viena saime satīcīgi un pieticīgi. Tā man iznāca augt bez tēva. Kad
biju apmēram 8 g. vecs [,] saime sadalījās un, proti, mana māte ar mums trim galviņām
(8, 14 un 19 g.), aizgāja dzīvot atsevišķi. Visu smagumu kā tēvs pārņēma uz sevis vecākais
brālis Ambrozijs, 19 g. v. Apmetāties uz dzīvi Auzeņos, tēva mājās, kur zemi apstrādājām
ar pusgraudnieku.¹¹ Pats Ambrozijs pa vasaru brauca kopā ar vecāko pusbrāli Jēkabu kā
uzņēmēju peļņā uz Krieviju. Mēs ar māti dzīvojām mājās [,] un es sāku iet skolā, kas bija
tuvāki mājai. 1901. g. pirmais sakraments Stoļerovā, iestiprināšanas sakraments¹² turpat.
Pie missas kalpoju¹³ Stoļerovā un Rēzeknē (1908–1912).

Daži no brāļiem saimnieki savās mājās, daži nomā klāt lauku mājas vai pusmuižas, daži
iet peļņā kā uzņēmēji. Pusbrālim Jēkabam kā uzņēmējam jau ir prakse, sakari, darbinieki
un nepieciešamais inventārs. Turēja labus izbraucamos zirgus, rikšotājus.

Vispārējais lauksaimniecības līmenis Latgalē bija zems. Zemniekiem pietrūka kā mai-
ze [,] tā sēkla. Apģērbos lietoja tikai pašu gatavotas drēbes gabalus, tāpat iztika pilnīgi
ar savu ražoto uzturu, lai cik trūcīgs tas bieži vien bija. Uz pavasara pusi cilvēki gāja un
meklēja pēc pārtikas, sēklas un darba. Sēklas labības bieži iztērēja barībai. Sēja to, kas bija
atlicies, ja nedabūja nopirkt vai aizņemties. Daudziem zeme palika neapsēta. Lauki arī bija
noplicināti. Pie tādiem apstākļiem darba rokas bija liekas un tās varēja izdevīgi izlietot
dažādos darbos, piem. [,] grāvju rakšanas, linu plūķšanas un kulstišanas un tamlīdzīgi.
Daudzi bija atstājuši savas mājas, daudzi bija tās iznomājuši vai pārdevuši. Lini bija valūta,
lai gan tie stipri noplicina zemi.

Rakstīt prātēju bija maz. Visi gan prata lasīt lūgšanu grāmatu. Pa laikam rakstīja vēs-
tules ar drukas burtiem. Mācītiem cilvēkiem bija liela ievēriba.

No 1904.–1907. g. gāju Ludzas apriņķa skolā, no 1907.–1912. g. Rēzeknes tirdzniecības
skolā,¹⁴ kuru nobeidzu ar uzslavu 1912. g. Šai skolā pavadītais laiks atstāja neizdzēšamu
iespaidu visam mūžam. Te valdīja latviskās atmodas gars, ko sevišķi izjuta baznīckunga Ni-
kodema Rancāna¹⁵ mācības stundās. Šī skola ir pirmā latviešu skola Latgalē, lai gan mācības
notika krievu valodā. Tā visvairāk deva nacionāli aktīvu Latgales darbinieku pirms brīvās
Latvijas laika. Pie skolas pastāvēja koris, teātris. Latviski ticības mācību pasniedza mons.

N. Rancāns, kurš prata audzēkņos ierosināt latvisko domāšanu un sabiedrisko darbošanos. Skolai bija laba slava visā apgabalā, sevišķi latviešos.¹⁶ Lielum liela daļa skolēnu [,] tāpat skolotāju bija latvieši: J. Kalniņš,¹⁷ Fr. Obsteins,¹⁸ Ed. Balodis,¹⁹ dr. Skrindas kundze²⁰ un citi.

Pēc ģimnāzijas kursa beigšanas sāku studēt lauksaimniecību Maskavā, bet sakarā ar kara sākšanos 1914. g. nobeidzu Aleksandra II kadetu korpusu Pēterpilī²¹ 1915. g. pavasarī.²²

Pēterpilī ņēmu dalību latviešu sarīkojumos – teātri, korī. Līdzī darbojos pie Jaunas Zīnias,²³ piedaloties darbinieku apspriedēs, pārrunās un expediēšanā [laikraksta izplatīšanā]. Avīzes dvēsele bija Vladislavs Rubuls,²⁴ kura dzīvoklī un vadībā visa darbība risinājās. Otrs līdzīgs štābs pastāvēja pie baznīckunga Skrindas²⁵ – Dryvas²⁶ redakcijā.

Pēc [Vladimira] kara skolas beigšanas, kopā ar Kara skolas biedru F. Švēdi,²⁷ tiku komandēts uz 150. strēlnieku pulku,²⁸ kurš atradās Volškas pilsētā pie Saratovas. Volškā dienēju pulka mācības komandā, kuras pr-ks bija kapteinis – polis, viņa palīgs mazkrievs virsleitn. Ševčenko, un vēl viens krievs. Mūsu grupā (bez krieva) valdīja ļoti laba saskaņa, ļoti sirsnīgas attiecības. Mums pievienojās vēl pulka adjutants. Izvirzījāmies vietējās sabiedrības priekšgalā, sevišķi inteliģences aprindās. Arī darbā izpelnījāmies ievēribu kā priekšniecības [,] tā apakšnieku starpā, jo mēs patiesi savus pienākumus pildījām pēc labākās sirdsapziņas un spējām. Ar kara vīriem apgājāmajiem humāni, nekad nepielietojām fiziskus līdzekļus, kaut gan citi to darija.

Kad nodibinājās [latviešu] strēlnieku bataljoni, brīvprātīgi pieteicos kopā ar F. Švēdi. Kad pulks saņēma pavēli komandēt kā brīvprātīgos Švēdi un mani uz strēlnieku bataljoniem Daugavgrīvas cietokšņa komandanta rīcībā (tas bija 1915. g. septembrī, kad vācieši stāvēja starp Jelgavu un Rīgu), tas radīja lielu sensāciju pilsētā un pulkā. Ļaudis nevarēja saprast, ka divi latvieši, tā tad cittautieši, brīvprātīgi varēja pieteikties uz fronti, lai cīnītos viņu lietā un vietā. Kad pienāca aizbraukšanas diena [,] visa mācības komanda un pulka virsnieki atnāca atvadīties, turēja runas, sāka “urrāt”, metot mūs gaisā. Uz rokām mūs aiznesa cauri pilsētai, 2km., līdz Volgas krastam – kuģa piestātnei. Tur saplūda daudz ļaužu un spontāni katrs gribēja ko teikt, daudzi slaucīja uztraukuma asaras. Tāpat mums pašiem, vēl bez rutīnas tādās lietās, bija grūtu valdīties [,] teicot atvadvārdus. Tas viss bija ļoti sirsnīgi un neparasti. Tā mēs nonācām Daugavgrīvā, tikām nozīmēti 4. [Vidzemes latviešu] strēlnieku pulkā.²⁹

Pēc neilga laika mūs kopā ar 5–6 citiem virsniekiem nozīmēja formēt Latviešu strēlnieku Rezerves pulku³⁰ Milgrāvī. Nodeva mūsu rīcībā dažus tūkstošus karavīru, saplūdušus no visas Krievijas, nenorādot [,] kuram jābūt par komandieri. Visi mēs bijām maz piedzīvojuši un jauni gados. Paši noturējām sēdi un sadalījām – katrs dabūja to [,] ko vēlējās. Es dabūju mācības komandas priekšnieka amatu – instruktoru sagatavošanas skolu visiem latviešu bataljoniem. Švēde dabūja pulka adjutanta posteni.³¹ Pulka komandiera amatā pagaidām bija leitn. Ulmanis.³² Pēc dažām dienām dabūjām pavēli ar visu pulku pārcelties uz Tērbatu, vēlāk atkal uz Valmieru. Valmierā palikām līdz 1917. g. revolūcijai.

Pēc 1917. g. Krievijas revolūcijas Krievija tika proklamēta par demokrātisku republiku.³³ Tika pasludinātas tautu pašnoteikšanās tiesības un pilsoniskās brīvības. Latgalešu palīdzības b-ba kara upuriem, kuras priekšsēdis bija V. Rubuls, 12.3.1917. g.³⁴ savās telpās Pēterpilī sasauca plašāku apspriedi, lai pārrunātu jautājumu par Latvijas [,] resp. [,] Latgales [,] turpmāko likteni. Apspriedē piedalījās inteliģences, strādnieku un karavīru pārstāvji. Pārrunājot jautājumu par Latgales apvienošānu ar pārējiem Latvijas apgabaliem [,] izcēlās asas domstarpības. Par balsoja 43 delegāti ar K. Skrindu, J. Rancānu,³⁵ V. Rubuli,

Fr. Trasunu.³⁶ V. Seili,³⁷ J. Pabērzu,³⁸ J. Grišānu³⁹ un c., pret 23 delegāti ar Fr. Kempu⁴⁰ un Lipiņu⁴¹ priekšgalā. Sapulce ievēlēja Latgaliešu rīcības komisiju ar 16 locekļiem, ar uzdevumu rūpēties par Latvijas apvienošanas lietu. Komisija uzturēja sakarus un sadarbojās ar citām latviešu organizācijām. Daļa komisijas ar J. Kindzuli⁴² un J. Grišānu priekšgalā devās uz Latgali, lai kārtotu apvienošanās lietas uz vietas. Bija svarīgi, ka Pēterpili šīnī laikā bija daudz latviešu sabiedrisko organizāciju un arī daudz inteligēnces. Kārtojot visiem latviešiem kopējās bēgļu aprūpes lietas, atsevišķu apgabalu latvieši iepazīna viens otru praktiskā darbā un uzņēma arī politisko kontekstu, kas bija galvenais šīnī laikā.

Visu Latvijas apgabalu latvieši Pēterpili vienojās, ka visi Latvijas apgabali apvienojami un apvienotai Latvijai jāatdalās no Krievijas [,] pasludinot Latviju par autonomu republiku demokrātiskā Krievijā. Lai Latvijas apvienošanu praktiski izvestu, atzina par vajadzīgu steidzamības kārtā sasaukt visos apgabalos apgabalu kongresus šī jautājuma izlemšanai. Latgales kongress⁴³ notika 26.–27.4.1917. g. Rēzeknē.

1917. g. marta vidū pie manis Valmierā ieradās stud. jur. J. Grišāns, sūtīts no Latgales organizāciju komisijas Pēterpili, lai noskaidrotu latgaliešu strēlnieku nostāju Latvijas apvienošanas lietā. Visos strēlnieku pulkos bija apm. 5000 latgaliešu strēlnieku, rezerves pulkā 500–700. J. Grišāns mani sīki informēja par to [,] kas darīts Pēterpili un dzimtenē Latvijas apvienošanas lietā. Arī par to, ka latgalieši sašķēlušies divās naidīgās daļās. Pret Latvijas apvienošanu krasi nostājies Fr. Kempis ar ekstrēmākiem Pēterpils fabriku strādniekiem. Pēterpils strādnieki esot nolēmuši sūtīt uz kongresu delegātus un bez tam lielāku skaitu strādnieku, lai par katru cenu panāktu kongresa izjaukšanu. Opozīcija, revolūcijas iespaidā, izturoties agresīvi un noraidoši. Kongresa rīkotāji esot stipri norūpējušies par tā labu izdošanos, jo viņu rīcībā esot tikai morāli līdzekļi, turpretim opozīcija draudot ar fizisku izkārtošanu. Bez tam kongresā pēc pieņemtās atslēgas un noteikumiem varot ņemt dalību latgaliešu delegāti no visas plašās Krievijas malām. Dalību varot ņemt ne tikai civilie, bet arī karavīri. Neviens nevarot pateikt [,] cik un kādi delegāti ieradīsies kongresā un kādu domu tie paudīs, sevišķi revolūcijas mulsumā. Kongresa organizācijas komisija pastiprinājusi propagandu un vietām pamudinot iedzīvotājus būt aktīviem kongresa organizēšanā un delegātu ievēlēšanā. Organizācijas komisija lūdza [,] lai strēlnieki aktīvi atbalsta kongresa sanākšanu un izdošanos, sūtot delegātus un bez tam kādus strēlniekus kārtības uzturēšanai kongresa laikā. Neklausot musinātājus, katoļu garīdzniecība bija tā [,] kas galvenām kārtām popularizēja kongresa lietu uz vietām un bez trokšņa panāca, ka delegāti tika izraudzīti un ieradās kongresā tik kuplā skaitā. Garīdznieki arī paši ņēma aktīvu dalību kongresā, neskatoties uz to, ka revolūcijas dēļ viņiem atklāta uzstāšanās bija riskanta.

Kad J. Grišāns aizbrauca, devos pie pulka vadības. (Pulkos jau bez komandiera pastāvēja revolucionāras pulka komitejas⁴⁴). Informēju to par J. Grišāna apmeklējumu un visu [,] kas bija sakarā ar to [,] un lūdzu man atļaut sasaukt un informēt visa pulka strēlniekus – latgaliešus par stāvokli Latvijas apgabalu apvienošanas lietā. Pulka vadība piekrita manam lūgumam un atļāva man rīkoties.

Sapulci sasauca Valmieras b-[iedrī]bas⁴⁵ zālē. Šī bija mana pirmā atklātā politiskā uzstāšanās. Piedalījās ap 500 strēlnieku.⁴⁶ Mani izraudzīja par priekšsēdi sapulcē ievēlētai strēlnieku komisijai, kuras uzdevums bija sasaukt delegātus no visiem strēlnieku pulkiem un vienoti cīnīties par Latvijas apvienošanu. Pēc plašākām pārrunām un informēšanas sapulcē valdīja pacilāts, var teikt pat, svinīgs noskaņojums. Tāda veida sapulce bija pirmā un lietas [,] par ko sprieda [,] – neparastas: vienkāršs strēlnieks varēja atklāti debatēt tādas

lietas kā Latvijas republika, atdalīšanās no Krievijas un tamlīdzīgi. Arī es biju uztrauks, jo tā bija pirmā atklātā uzstāšanās manā dzīvē.

Sapulce noritēja labi [,] un nolēma:

1. Strēlnieki stāv par apvienotu Latviju un darbosies šī mērķa sasniegšanai.
2. Nolēma sasaukt Rīgā visu strēlnieku pulku latgaliešu strēlnieku delegātus uz kopsapulci, lai nodibinātu kopīgu [Iskolastrela jeb Latviešu strēlnieku pulku izpildu komiteju] latgaliešu strēlnieku sekciju.
3. Izraudzija delegātus a) kongresam Rēzeknē un b) strēlnieku kopsapulcei Rīgā.

Kongresa laiks tuvojās. Nekavējoties stājāmie pie Valmieras strēlnieku sapulces lēmumu iedzīvināšanas. Tika dabūta piekrišana sasaukt visos pulkos latgaliešu strēlnieku sapulces, lai ievēlētu delegātus kopsapulcei Rīgā un Rēzeknes kongresam un pieņemtu lēmumu Latvijas apvienošanas lietā.

Noteiktā laikā ievēlētie delegāti ieradās Rīgā uz latgaliešu strēlnieku kopsapulci. Kopsapulce noritēja lielā pacilātībā un vienprātībā.

Nolēma dibināt [Iskolastrela jeb Latviešu strēlnieku pulku Izpildkomitejas] latgaliešu strēlnieku sekciju Rīgā. Ievēlēja tās sastāvu.

Ievēlēti tika: plkv. Krustiņš,⁴⁷ J. Rubulis, Fr. Greivuls,⁴⁸ O. Grigals,⁴⁹ A. Švirksts,⁵⁰ P. Lazdāns.⁵¹ Plkv. Krustiņš drīz atteicās. Par sekcijas pr-[iekšnie]ku ievēlēja J. Rubuli un sekretāru A. Švirkstu. Sekcijas uzdevums bija rūpēties par Latvijas apvienošanas lietu, sadarbojoties ar citām latviešu organizācijām.

Kongresa priekšvakarā opozīcija sasauca Rēzeknē visu karaspēka daļu latgaliešu karavīru kongresu.

Latgalē ieradās aģitatori un sludināja visādus uztraucošus lozungus. Cittautiešiem – atnāks kurzemnieki un vidzemnieki, paņems jūsu zemi un baznīcas, bet jūs pašus padzīs no Latvijas. Latviešus – katoļus biedēja ar to, ka luterāņi paņems baznīcas un visiem būs jāpieņem luterticība un nevarēs sarunāties latgaliski.

Uz kongresu ieradās visa latgaliešu vadošā inteliģence – kā vecā [,] tā jaunākā. Gaisā bija jūtams liels sasprindzinājums un neziņa [,] kā viss noritēs. Kongresa opozīcija dzina propagandu un musināja tautu, sevišķi cittautiešus pret kongresu. Kongresa piekritējiem bija liels pārsvars tautā [,] un pie normāliem apstākļiem to uzvara būtu neapšaubāma, bet [,] ņemot vērā revolūciju zemē un ekstrēmo elementu aģitāciju pret kongresu, stāvoklis bija neskaidrs, pat nedrošs.

Visiem strēlniekiem bija jāierodas Rēzeknē kongresa priekšvakarā, lai palīdzētu kongresa organizēšanas komisijai sagatavot kongresa sanākšanu un lai piedalītos Fr. Kempa sasauktajā latgaliešu karavīru kongresā.

Noteiktā laikā strēlnieki ieradās karavīru kongresā. Tur priekšā jau bija apm. 25 karavīri. Pie galda sēdēja Fr. Kempa un ievadīja kongresa atklāšanu. Pēc atklāšanas par sanāksmes vadītāju ievēlēja J. Rubuli. Pēc krasām debatēm sanāksme nolēma atbalstīt apvienotās Latvijas ideju un ņemt dalību Latgales latviešu kongresā 26.–27.4. Rēzeknē. Tas bija liels prestiža zaudējums opozīcijai. Sanāksme izbeidzās vakarā. Tūlīņ pēc tam opozīcija ķērās pie sava iespaidīgākā ieroča – musināšanas un aģitācijas vietējo iedzīvotāju starpā, it sevišķi starp vecticībniekiem, jo tie negribēja samierināties ar nacionālas minoritātes stāvokli apvienotajā Latvijā.

Pienāca izšķirīgais rīts. Uz Rēzekni plūda ļaudis – no tuvākiem pagastiem un pilsētām satrauktie krievi, tāpat kongresa dalībnieki no visām Latgales malām un plašās Krievijas latgaliešu kolonijām. Cirkulēja visādas baumas un valodas. Pirms kongresa sākšanās bija

paredzēts gājiens ar karogiem uz katoļu baznīcu. Ielas bija ļaužu pilnas. Ar grūtībām gājiena dalībnieki sasniedza sapulcēšanās vietu. Rēzeknē bija nodibināta kongresa organizēšanas komisija ar N. Rancānu kā pr-di, kuras uzdevums bija kongresa noorganizēšana un kārtības uzturēšana kongresa un gājiena laikā.

Gājiens iznāca diezgan iespaidīgs. Tanī piedalījās ap 800 personu. Bija vairāk kā 10 karogu. Gājienu organizēja un vadīja strēlnieki. Gājiena priekšgalā bija organizācijas komisija un strēlnieki. Ar tautas un karavīru dziesmām gājiens devās uz katoļu baznīcu. Ielās bija liels saviņņojums. Traucētāju pūlis izkiedza draudus un mēģināja traucēt gājienu, tas tomēr laimīgi sasniedza baznīcu. No baznīcas gājiens virzījās pa Dārza ielu kalnā un tad pa šoseju pāri tiltam uz tirdzniecības skolu. Kad gājiens kalnā sasniedza šoseju [,] man pienāca ziņojumi, ka pie tilta un ielu krustojumā aiz tilta cilvēku jūra un valda ļoti agresīvs noskaņojums. Aģitatori mudina uz darbību [,] un ka gājienam draud uzbrukums no pūļa puses, jo viss pūlis ir ļoti sakarsēts un vienīgo vainīgo saskata kongresa rikotājos. Pret tiem virzīts viss nauda izpaudums. Brīdināju gājiena dalībniekus, sevišķi strēlniekus, būt modriem, uzņemt un atvairīt event. uzbrukumu un nekādā gadījumā neizklist, bet turēties kopā līdz galam. Strēlnieki ieņēma vietas [,] ieslēdzot civilistus vidū. Visiem bija jādzied pilnā balsī, lai samulsinātu neorganizēto pūli un lai tie nevarētu sasaukties. Tādā stāvoklī nonācām līdz draudīgai vietai. Pastiprinātu soli un apņēmībā, neaizskārti izgājām šņācošam pūlim cauri un nonācām tirdzniecības skolas pagalmā. Te saplūda visi kopā, kā kongresa piekritēji, tā pretinieki. Izkiedza lozungus, kaisīja proklamācijas un mēģināja turēt mītiņus. No skolas balkona brīdināju tautu no musinātājiem un proklamāciju dalītājiem un lūdzu izklist mierīgi, neklausot provokācijai. Delegātiem bija jāsanāk kino Diana telpās uz kongresu. Kongresa organizēšanas komisijā bija 8 locekļi: priekšsēdis N. Rancāns, vietn. J. Rubulis, Fr. Obšteins, loc. Fr. Greivuls u. c. Kongresā piedalījās 283 delegāti un daudz viesu. Priekšsēdētāja amatam uzstādīja 2 kandidātus – Fr. Trasunu un Fr. Kempu. Kad ar lielu balsu vairākumu ievēlēja Fr. Trasunu, 39 opozicionāri, galvenām kārtām Pēterpils strādnieku pārstāvji, ar Fr. Kempu priekšgalā, atstāja kongresu. Aizgājušie devās pa Rēzeknes ielām [,] musinādami tautu ar kliedzieniem, ka kongress grib Latgali pārdot kurzemniekiem un vidzemniekiem.

Kongresā J. Rancāns referēja par Latvijas stāvokli Krievijā un par attiecībām ar citiem Latvijas apgabaliem.

J. Rancāna tēzi, ka latgalieši, vidzemnieki un kurzemnieki ir viena tauta ar vienu valodu un viņiem jāapvienojas vienā valstī, pieņēma ar lielu balsu vairākumu. Jāpiezīmē, ka pa kongresa laiku, pūlis ielenca kino Diana ēku, sagāza žogu, draudēja ar ielaušanos namā, aizdedzināšanu un izrēķināšanos. Pūli atvairīja strēlnieki.

Kongress turpinājās 27.4. Tirdzniecības skolas telpās. Opozīcija neieradās [,] un nekādi traucējumi nenotika. Debates, kas bija ievadītas 26.4 sēdē [,] turpinājās. Tika turētas pacilātas un dedzīgas patriotiskas runas un izcelta kongresa vēsturiskā nozīme, jo uz proklamēto tautu pašnoteikšanās tiesību pamata kongress bija tiesīgs lemt par Latgales likteņiem. Vai Latgalei palikt par sevi vai iet kopā ar Vidzemi un Kurzemi, jeb meklēt kādus citus ceļus.

Debatēs ņēma dalību J. Rancāns, Fr. Trasuns, J. Pabērzs, V. Rubulis, J. Kindzulis, V. Seile, J. Velkme,⁵² J. Rubulis u. c.

Pieņēma rezolūcijas: Latvijā Latgalei ir autonomijas tiesības. Savu izloknsni latgalieši patur baznīcās, skolās un visās Latgales iestādēs. Ticības lietās katoļu garīdzniecībai tiesības uzturēt sakarus tieši ar Romu.

Izvēlēja Latgales pagaidu zemes padomi. Tur paredzētas 36 vietas latviešiem, bet 24 cittautiešiem.⁵³ No cittautiešiem vienīgi poļi darbojās līdz, proti, muižn.[ieks] Soltans⁵⁴ un Zaļeskiš.⁵⁵

Kongresa lēmums par apvienošanos ar citiem apgabaliem ir pirmais pamatakmens Latvijai, pie kam tas tika likts laikā [,] kad Kurzeme atradās zem vācu okupācijas un tās zemes padome atradās Tērbatā. Ceļu uz apvienotu Latviju meklēja Latgale [,] nevis vecākās māsas.

Kāds pazīstams Latvijas likteņa kalējs rakstīja: “Kad es Vidzemes zemes padomē klausījos Z. Meierovica⁵⁶ un latgaļu pārstāvja (V. Rubuls) runas par Latgales kongresu aprīlī 1917. g., kāda dziļa sajūsma pārņēma klausītājus, kāda dziļa saprašana izauga pēkšņi visu priekšā. Tas bija viens no skaistākiem brīžiem vēsturiskajā kopējās Latvijas tapšanā. Tas bija tānī pašā laikā Latvijas Satversmes akts tānī nozīmē, ka objektīvas dabīgas tiesības kļuvušas redzamākas un izpaudās radošā lēmumā. Pie Dienvidvidzemes, kas bija tikai drumstala bez Kurzemes un Latgales, pēkšņi pienāca klāt liels jūtams spēks, uz kura jau varēja veidoties valsts un tautas tēvija, ejot no sākuma uz augstāku pilnību.”⁵⁷

Šinī Vidzemes zemes padomes sēdē tika akceptēti Latgales kongresa lēmumi un tika nolemts: 3š Latgalei kā sevišķai Vidzemes sastāvdaļai ir pilnīga pašnoteikšanās visās vietējās pašvaldībās administratīvās, valodas, skolu un baznīcas lietās.⁵⁸

Pēc kongresa Latgales sekcija atbalstīja galvenām kārtām Latgales pagaidu zemes padomes darbību un tās uzdevumā 1917. g. vasarā aizsūtīja uz Latgali ap 15 strēlnieku propagandistu, kas brauca no pagasta uz pagastu [,] popularizējot Padomes idejas un modinot tautisko apziņu. Latgaliešu strēlnieki sūtīja savus pārstāvjus Latgales pagaidu zemes padomē un Latviešu pagaidu Nacionālā padomē. Tās – Latgaliešu strēlnieku sekcijas – locekļi piedalījās arī Vidzemes zemes padomes sēdēs. Uzturēja sakarus ar Latvju kareivju nacionālo apvienību. Darbojās XII arm.[ijas] nacionālā blokā.⁵⁹ Tā kā sekcijas darbība nacionālā virzienā Iskolastrelam – Latv. strēlnieku izpildkomitejai – pēc 1917. g. novirzīšanās uz lielnieciskās linijas, vairs nebija pieņemama, 1917. g. augustā, izmantojot gadījumu [,] kad sekcijas locekļi bija izbraukuši uz Latgali, tas sasauca dažu latgaliešu strēlnieku neoficiālu sapulci, kas izteica neuzticību sekcijai.

Kongresa sasaukšanā, propagandēšanā un kongresa delegātu izraudzīšanā bija sevišķi lieli nopelni baznīckungiem. Šo darbu veica bez trokšņa un mitiņiem. Kustības priekšgalā bija K. Skrinda, Fr. Trasuns, J. Rancāns. No pasaulīgās inteliģences kustību vadīja V. Rubuls, J. Kindzuls, J. Grišāns, V. Seile, J. Pabērzs un c.

Sastāvēju Latgales pagaidu zemes padomē, ar strēlnieku palīdzību vadot informācijas un propagandas darbu uz vietām, kā arī uzturot sakarus ar Vidzemes zemes padomi, piedaloties tās sanāsmēs, pārstāvot Latgali un Strēlnieku sekciju.

1917. g. novembrī kā Latviešu pagaidu Nacionālās padomes loceklis Valkā biju padomes vicepriekšsēdis un kara lietu komisijas priekšsēdis.

1917. g. 3.12 piedalījos otrā Rēzeknes kongresā, kur nolēma radīt priekšnosacījumus Latgales atšķiršanai no Vitebskas guberņas.⁶⁰

1918. g. sākumā biju Rēzeknes apriņķa valdes loceklis.

1919. g. bēglis Lietuvā.

1919. g. rudenī atgriezies Rīgā un darbojos Tautas padomē. Brīvprātīgi iestājos [Latvijas armijas] bruņoto vilcienu divizionā. Ņēmu dalību cīņās Kurzemē un Latgales frontē.

1920. g. [pavasārī] mani izsauca uz Rīgu un uzaicināja vadīt Satversmes sapulces vēlēšanas Latgalē. Vēlēšanas noritēja kārtīgi. Tiku ievēlēts par Satversmes sapulces locekli no Latgales Zemnieku partijas.

1920.–1922. g. kā Satversmes sapulces loceklis darbojos agrāro lietu un kara lietu komisijās. Bez tam kā Lāčplēša kara ordeņa domes loceklis pie valsts prezidenta un kā Centrālās zemes ierīcības komisijas loceklis pie Zemkopības ministrijas, kuras uzdevums sādžu sadalīšana un zemes reformas izvešana sakarā ar agrārās reformas likumu. Līdztekus studēju tautsaimniecību Latvijas Universitātē.

1922.–1940. g. Valsts zemes bankas valdes loceklis un pārvaldnieka biedrs. Manā tiešā vadībā notika Latgales un Ilūkstes apriņķa kreditēšana Zemes bankā (pāri par 150 000 parādnieku, bankas bilance pāri 200 000. 00 Ls).

1925.–1928. g. II Saeimas loceklis. Vairākas reizes kā parlamentārietis tiku komandēts starptautiskās sanāksmēs – Berlīnē, Helsinkos, Tallinā, Kauņā. No valdības puses muitas ūnijas lietā uz Igauniju un tirdzniecības līguma slēgšanas lietā uz Maskavu. No Zemes bankas – uz Vāciju, Dāniju, Zviedriju, Franciju un Itāliju. 1937.–1940. g. pēc brālēna Vladislava Rubuļa nāves rediģēju un izdevu latgaliešu nedēļas laikrakstu “Jaunais Vords”.⁶¹ Tas ar pilsonisku ideoloģiju un stāvēja par apgabalu sadarbību. Redaktors Uljans.⁶² Ap laikrakstu pulcējās Latgaliešu progresīvo zemnieku apvienības aprindas. Tirāža 5–6000 eks., un 2 pielikumi – literārais un lauksaimniecības.⁶³

1940. g., kad krievu okupanti Latvijā izsludināja saeimas vēlēšanas, es vēl turpināju izdot nedēļas laikrakstu “Jaunais Vords”. No oficiālās un pārējās preses bija saprotams, ka vēlēšanās varēs ņemt dalību visi pilsoņi un arī uzstādīt savus sarakstus. Par visu to izlasīju pēcpusdienas avīzēs, vilcienā braucot uz mājām. Ceļa biedri bija daži pazīstami [,] un pirmā reakcija bija, ka pie tādiem apstākļiem jāmēģina būt pēc iespējas uzmanīgiem, bet aktīviem, lai kaut cik parādītu, ka visi nav komunisti. Uz laukiem noskaņojums bija tāds pats un visi prasīja [,] ko un kā darīt. Tuvākiem cilvēkiem uzdevu sekot presei, neaģitēt atklāti pret komunistiem, bet [,] vēlēšanu presi un literatūru lasot [,] kaimiņiem un strādniekiem atstātīt saturu objektīvi, norādot [,] ko katra partija sola un kā praksē tas ir.

Pēc pāris dienām atgriezos Rīgā. Satiku domu biedrus. Tie paši jautājumi, noskaņojums arī līdzīgs. Visādas baumas, uztraukums, neticība, bet reizē arī kārdinājums, ka tomēr nevar palikt par noskatītājiem un dotās tiesības nemēģināt izmantot. Nodomājām iegūt informāciju tieši pie komisāriem.⁶⁴ Norunājām ar vienu partijas biedru, kurš 1941. g. tika deportēts, ierasties pie tieslietu komisāra J. Pabērza, lai dabūtu skaidrību un padomu [,] kas darāms, jo viņš jau bija bijis mūsu partijas biedrs. Saruna bija intīma un atklāta. Pabērzs pateica, ka būs tikai viens saraksts [,] un sakarā ar to viņš neieteica mēģināt kaut ko ar savu listi. Uz jautājumu [,] kā tas saprotams un kā sakrīt ar rakstiem presē, viņš paskaidroja, ka viņam iepriekšējā dienā komisāru padomes sēdē uz augstāk minēto jautājumu kā juristam un tieslietu komisāram, atbildēja jurists Višinskis:⁶⁵ “Prese un raksti ir viena lieta, bet mūsu lieta ir gādāt [,] lai vēlēšanās būtu tikai mūsu pašu – viens saraksts [,] un tā mēs darīsim.” Tā mums tā lieta palika pavisam skaidra [,] un liekas, ka tas mūs un mūsu domu biedrus pasargāja no lielākām nepatīkšanām.

Krievu okupācijas laikā, pēc atlaišanas no darba Zemes bankā 1940. g. beigās, ar 1941. g. sāku strādāt par grāmatvedi fabrikā “Rīgas Sarkanais metālists”.⁶⁶

Vācu okupācijas laikā no 1941. g. līdz 1944. g. jūlijam saimniekoju savā lauku īpašumā Krāslavā un vadīju vietējo kooperatīvu.

1944. g. 25. novembrī kā bēgļi ieradāties ar ģimeni Zviedrijā.

Ar 1945. g. maiju sāku strādāt Valsts dārzniecības izmēģinājumu stacijā Ekerō, sākumā kā dārza strādnieks, ar augusta mēnesi kā asistents – arķīva darbinieks.

Avots: Pētera Kancāna ģimenes arhīvs.

ATSAUCES UN SKAIDROJUMI

- ¹ Sk.: JĀNIS RUBULIS. Latgales latviešu kongress Rēzeknē – izšķiršanās par Latviju. In: Latvju Ziņas, 1952. 6., 12. jūn. Atmiņas pārpublicētas: HEINRIHS SOMS (sast.). 1917. gada Latgales kongress avotos, apcerēs un pētījumos. Daugavpils 2018.
- ² Vincs Vikentījs Rubulis (miris 1894. g. septembrī).
- ³ Antons Rubulis (dz. 1857. g.).
- ⁴ Staņislavs Rubulis (arī Staņislavs Rubuļovs; dz. 1859. g.)
- ⁵ Aleksandrs Rubulis (arī Aleksandrs Rubuļovs; dz. 1864. g.).
- ⁶ Jēkabs Rubulis (1858 – pēc 1937), starpkaru laikā – zemnieks Rēznes pagasta Auziņos.
- ⁷ Barbara Rubuļova, prec. Lukša (dz. 1852. g.).
- ⁸ Marija Marijanna Rubule, prec. Juško (dz. 1871. g.). Uzskaitījumā nav minēta meita Dorota Rubule, prec. Unda (1862–1899).
- ⁹ Ambrozijs Rubulis (arī Ambrozijs Rubuļovs; 1878–1942). Miris Rīgā.
- ¹⁰ Tekla Rubuļovs, prec. Ruško (1881– pēc 1928). Turklāt ģimenē bija arī meita Helēna, kas divu gadu vecumā nomira 1889. g.
- ¹¹ Pusgraudnieks – zemes nomnieks, kas apstrādāja nomāto zemi, norēķinoties ar daļu (parasti pusi) no ražas.
- ¹² Iestiprināšanas sakraments – otra (pēc kristībām) rituālā darbība katolicismā, bērnam sasniedzot “saprātīgu vecumu”.
- ¹³ Pēc iesvētīšanas zēni zināmu laiku dievkalpojuma (mises) laikā pildīja noteiktas palīgfunkcijas.
- ¹⁴ Rēzeknes tirdzniecības skola dibināta 1907. g., uzturēja Rēzeknes Komercizglītības biedrība un pilsētas pašvaldība (zemste).
- ¹⁵ Nikodems Rancāns (1870–1933), katoļu mācītājs, skolotājs, sabiedrisks darbinieks. No 1907. g. Rēzeknes katoļu draudzes dekāns, skolotājs Rēzeknes tirdzniecības skolā. 1917. g. Latgales kongresa līdzorganizators, Latgales Pagaidu zemes padomes loceklis. Vēlāk prāvests Kurmenē, Preiļos, no 1929. g. Rēzeknes Valsts skolotāju institūta direktors.
- ¹⁶ 1912. g. skolu beidza 19 audzēkņi, t. sk. deviņi latvieši.
- ¹⁷ Jānis Kalniņš (1880–1909), skolotājs, 1907.–1909. g. skolas vadītājs (skolas inspektors).
- ¹⁸ Fridrihs Obšteins (1878–1938), skolotājs, sabiedriski politisks darbinieks. 1907.–1908. g. Rēzeknes tirdzniecības skolas skolotājs un no 1910. g. skolas vadītājs. 1917.–1918. g. Latgales Pagaidu zemes padomes loceklis. Bija Latvijas Tautas padomes loceklis, vēlāk vidusskolas, ģimnāzijas direktors Daugavpilī, Balvos, Kuldīgā.
- ¹⁹ Iespējams, J. Rubulis kļūdās, jo Eduards Aleksandrs Balodis (1880–1951) bija skolotājs Rēzeknes tirdzniecības skolā tikai pēc Kijevas komercinstitūta beigšanas, no 1914. g.
- ²⁰ Helēna Olga Skrinda (1892–1967), skolotāja, sabiedriska darbiniece. Strādāja Rēzeknes tirdzniecības skolā līdz 1911. g., 1912. g. apprecējās ar ārstu Antonu (Ontonu) Skrindu. Mirusi Kanādā.
- ²¹ Cara Aleksandra II vārdā nosaukta mācību iestāde. J. Rubulis nevis beidza tās kursu, bet kā eksternis nokārtoja kadetu korpusa zināšanu gala pārbaudījumus.

- ²² Īstenībā – 1914. g. septembrī, uzreiz pēc tam iestājās karadienestā.
- ²³ “Jaunas Zinias”, 1912.–1914. g. Latgales latviešu nedēļas laikraksts Pēterburgā.
- ²⁴ Vladislavs Rubuls (1887–1937), farmaceits, sabiedriski politisks darbinieks. 1913.–1914. g. laikraksta “Jaunas Zinias” izdevējs, 1917. g. Latgales kongresa organizācijas komisijas loceklis, Latgales Pagaidu zemes padomes loceklis, starpkaru periodā viens no aktīvākajiem Latgales latviešu sabiedriski politiskajiem darbiniekiem, 1921.–1922. g. iekšlietu ministra biedrs, 1922.–1928. g. Saeimas deputāts, vairākkārt tautas labklājības ministrs. Jāņa Rubuļa brālēns.
- ²⁵ Kazimirs Skrinda (1875–1919), katoļu mācītājs, sabiedrisks darbinieks. 1908.–1917. g. laikraksta “Dryva” redaktors. 1917. g. beigās atgriezās Latgalē, miris bēgļu gaitās Lietuvā no tifa.
- ²⁶ “Dryva”, 1908.–1917. g. Latgales latviešu laikraksts (mēnešraksts, pēc tam nedēļas laikraksts) Pēterburgā (no 1914. g. Petrogradā).
- ²⁷ Kārlis Švēde (1893–1921), virsnieks. No 1915. g. dienēja latviešu strēlnieku daļās, 1917. g. paaugstināts par poručiku. 1918.–1920. g. Sarkanās armijas Latviešu strēlnieku padomju štāba priekšnieka palīgs, štāba priekšnieks, 1920.–1921. g. 6. armijas štāba Operatīvās daļas priekšnieks. Miris uzreiz pēc atgriešanās Latvijā.
- ²⁸ Runa ir par 150. kājnieku rezerves bataljonu (rezerves bataljoni par pulkiem tika pārveidoti 1916. g.).
- ²⁹ Tikai 1916. g. beigās latviešu strēlnieku bataljoni tika pārformēti un pārdēvēti par pulkiem, šeit runa ir par bataljonu.
- ³⁰ Runa ir par bataljonu, to sāka formēt 1915. gada oktobrī Mīlgrāvī no 3. Kurzemes latviešu strēlnieku rezerves rotām.
- ³¹ Runa ir par pavisam īsu laika posmu (līdz novembrim, kad bataljons tika pārcelts uz Tērbatu), uzsākot vienības izveidi, kad pagaidām atbildīgos amatos kā pienākumu izpildītājus izlaicīgi iecēla klāt esošos jaunākos virsniekus.
- ³² Alfrēds Ulmanis Alfrēds (1894–1917), virsnieks. No 1915. g. dienēja 2. Rīgas latviešu strēlnieku bataljonā (vēlāk pulkā), sasniedza poručika pakāpi. 1917. g. maijā Tērbatā ievēlēts Kurzemes Zemes padomē, Latvju kareivju nacionālās savienības izpildu komitejas loceklis. Kritis Mazās Juglas kaujās.
- ³³ Krievija par republiku tika oficiāli pasludināta tikai 1917. gada septembrī. Līdz tam par to notika plašas un nekārtīgas diskusijas.
- ³⁴ Pēc jaunā stila – 25. martā.
- ³⁵ Jāzepts Rancāns (1886–1969), katoļu mācītājs, sabiedriski politisks darbinieks. 1917. g. Latgales kongresa līdzorganizators, Latgales Pagaidu zemes padomes loceklis. Latvijas Tautas padomes, Satversmes sapulces loceklis, visu Saeimu deputāts. 1919.–1925. g. pārstāvis pie Svētā Krēsla. Miris ASV.
- ³⁶ Francis Trasuns (1864–1926), katoļu mācītājs, sabiedriski politisks darbinieks. 1917. g. Latgales kongresa līdzorganizators, Latvijas Tautas padomes, Satversmes sapulces loceklis no Latgales Kristīgo zemnieku savienības, no 1922. g. Saeimas deputāts, 1919.–1920. g. iekšlietu ministra biedrs.
- ³⁷ Valērija Seile (1894–1970), skolotāja, sabiedriski politiska darbiniece. 1917. g. Latgales kongresa organizatore. Tautas padomes, Satversmes sapulces locekle no Latgales Zemnieku partijas, 1923.–1940. g. Daugavpils Valsts skolotāju institūta direktore.
- ³⁸ Juris Pabērzs (1891–1961), jurists, sabiedriski politisks darbinieks, literāts. 1917. g. Latgales kongresa līdzorganizators, Latgales Pagaidu zemes padomes loceklis. Latvijas Satversmes sapulces loceklis no Latgales Zemnieku partijas, 1928.–1934. g. Saeimas deputāts, 1929.–1931. g. tieslietu ministrs, ilgstoši Latgales apgabaltiesas priekšsēdētāja biedrs. Pēc valsts okupācijas no 1940. g. 21. jūn. tieslietu ministrs, pēc aneksijas 1940. g. aug. – tieslietu tautas komisārs.

- ³⁹ Jānis Grišāns (1891–1945), sabiedriski politisks darbinieks, jurists. 1917. g. Latgales kongresa līdzorganizators, Latgales Pagaidu zemes padomes priekšsēdētājs, Tautas padomes loceklis, Ārlietu ministrijas ierēdnis, pašvaldības ierēdnis. No 1941. g. padomju ieslodzījumā.
- ⁴⁰ Francis Kemps (1876–1952), sabiedriski politisks darbinieks, literāts, inženieris, pedagogs, viens no vadošajiem Latgales latviešu atmodas dalībniekiem. Pirmā pasaules kara laikā kara laika ierēdnis, kara inženieris. 1917. g. Latgales kongresa līdzorganizators, ar atbalstītājiem uzstājās par Latgales atdalīšanos no Vitebskas guberņas, garantiju iegūšanai Latgales pašnoteikšanās tiesībām, tikai pēc tam apvienojoties ar pārējiem Latvijas novadiem. Latvijas Satversmes sapulces deputāts no Latgales ļaužu partijas, 1922.–1925. g. Saeimas ierēdnis, valsts ierēdnis. Miris padomju izsūtījumā Krievijā.
- ⁴¹ Pēteris Lipiņš (arī Pīters Lipēņš; 1882–1957), jurists, literāts. 1912.–1914. g. laikraksta “Jaunas Zinias” līdzstrādnieks. Pirmā pasaules kara laikā strādāja Putilova rūpnīcā Petrogradā. 1917. g. viens no Latgales kongresa organizatoriem. 1920. g. devās uz Padomju Krieviju, bija Sibīrijas latviešu teātra režisors.
- ⁴² Jezups Kindzulis (arī Jezups Kindzuļš; 1883–1941), sabiedriski politisks darbinieks. 1917. g. Latgales kongresa līdzorganizators, Latgales Pagaidu zemes padomes loceklis, Tautas padomes, Satversmes sapulces loceklis no Latgales Zemnieku partijas, 1922.–1925. g. Saeimas deputāts, 1920.–1921. g. iekšlietu ministra biedrs. Gājis bojā padomju ieslodzījumā.
- ⁴³ Pilns nosaukums: Latgales pagastu, pilsētu pašvaldību, draudžu un biedrību pārstāvju 1. kongress.
- ⁴⁴ Runa ir par visos pulkos 1917. g. pavasarī izveidotajām zaldātu komitejām, kuras darbojās līdztekus štābam un komandierim, būtiski iespaidojot norises vienībā. Latviešu strēlnieku rezerves pulku šajā laikā komandēja pulkvedis Kārlis Goppers.
- ⁴⁵ Domāta Valmieras saviesīgā (latviešu) biedriba, šīs organizācijas namā izvietojās arī Latviešu strēlnieku rezerves pulka štābs.
- ⁴⁶ Sapulce notika 1917. g. 6. (19.) aprīli.
- ⁴⁷ Andrejs Krustiņš (1884–1941), virsnieks. 1917. g. martā–novembrī 6. Tukuma latviešu strēlnieku pulka komandieris, pulkvedis. Vēlāk Latvijas armijas ģenerālis. Nošauts padomju ieslodzījumā.
- ⁴⁸ Francis Greivuls (1888 – pēc 1919), skolotājs, sabiedriski politisks darbinieks, virsnieks. Beidzis Rēzeknes tirdzniecības skolu, 1915. g. novembrī – 3. Pēterhofas praporščiku skolu, virsnieks latviešu strēlnieku daļās, Latviešu strēlnieku rezerves pulkā (1917. g. oktobrī paaugstināts par podporučiku). 1917. g. piedalījās Latgales kongresa apsardzībā, Latgales Zemes padomes loceklis, Latgales 2. kongresa dalībnieks, 1919. g. skolotājs Makašēnu pagastā.
- ⁴⁹ Iespējams, domāts Augšpils pagastā dzimušais Jānis Grigālis (1897–1972), virsnieks. No 1916. g. marta virsnieks Latviešu strēlnieku rezerves bataljonā, no jūlija – 1. Daugavgrīvas latviešu strēlnieku bataljonā (vēlākajā pulkā), 1917. g. vasarā paaugstināts par podporučiku, vēlāk Latvijas armijas virsleitnants. Miris ASV.
- ⁵⁰ Andrejs Švirks (1897–1955), skolotājs, sabiedriski darbinieks. No 1915. g. Krievijas dzelzceļu dienestā, starpkaru periodā Latgales pašvaldību ierēdnis, 1938.–1940. g. Daugavpils pilsētas galva. No 1941. g. padomju ieslodzījumā un izsūtījumā, miris Krievijā.
- ⁵¹ Pēteris Lazdāns (1886–1960), sabiedriski politisks darbinieks, 1917.–1918. g. Latgales Pagaidu zemes padomes loceklis, starpkaru periodā Tautas padomes, Satversmes sapulces loceklis no Latgales Zemnieku partijas, pašvaldību ierēdnis. Miris ASV.
- ⁵² Jānis Velkme (arī Joņš Velkme; 1876–1962), katoļu mācītājs, sabiedriski politisks darbinieks. 1917. g. Latgales kongresa līdzorganizators. Latvijas Tautas padomes loceklis. Miris ASV.
- ⁵³ Pēc iedzīvotāju sastāva bija paredzētas šādas proporcijas: 12 vietas krieviem, 8 – ebrejiem, 3 – poļiem, 1 – citu tautību pārstāvim.
- ⁵⁴ Vladislavs Soltans (*Soltan*; 1870–1943), jurists, Prezmas muižas īpašnieks. No 1918. g. Polijā, 1923.–1924. g. Polijas iekšlietu ministrs.
- ⁵⁵ Antons Zaļevskis (*Zalewski*), Latgales poļu muižnieks, 1917. g. Latgales Poļu padomes loceklis, 1918. g. Latgales Centrālās zemes padomes loceklis, vācu okupācijas laikā 1918. g. okt.–nov.

Latgales pašvaldības vadītājs. 1918. g. 25. nov. paziņoja vācu okupācijas iestādēm, ka Latgale ir daļa no Latvijas.

- ⁵⁶ Zīgrīds Anna Meierovics (1887–1925), ekonomists, sabiedriski politisks darbinieks, valstsvīrs. 1917. g. Vidzemes Pagaidu zemes padomes valdes loceklis, maijā kā padomes pārstāvis piedalījās Latgales kongresā. Vēlāk Latviešu pagaidu nacionālās padomes loceklis, Latvijas ārlietu ministrs, Ministru prezidents.
- ⁵⁷ Pieļaujams, ka J. Rubulis šajā gadījumā citē politiķi un valstsvīru Miķeli Valteru.
- ⁵⁸ Minētā Vidzemes Zemes padomes sēde, kurā V. Rubulis ziņoja par Latgales kongresa lēmumu “apvienoties ar latviešiem”, notika 1917. gada 15. (2.) maijā. Saskaņā ar preses sniegto informāciju sēdē piedalījās arī J. Rubulis.
- ⁵⁹ 1917. g. 12. armijas padomē darbojās “Nacionālais bloks”, kurā bija nekrievu karavīru nacionālo organizāciju pārstāvji.
- ⁶⁰ Kongress notika 1917. g. 16.–17. dec. (pēc jaunā stila), piedaloties 345 delegātiem, kas vienojās prasībā par Latgales apvienošanu ar pārējiem Latvijas apgabaliem, taču pēc tam radās asas pretrunas starp boļševistiski un nacionāli noskaņotajiem pārstāvjiem, un rezultātā pēdējie atstāja kongresu.
- ⁶¹ Jaunais Vārds, 1931.–1940. g. nedēļas laikraksts Rīgā, līdz 1934. g. maijam Latgales Zemnieku progresīvās apvienības laikraksts.
- ⁶² Jāzeps Uljāns (1899 – pēc 1940), sabiedriska darbinieks, redaktors līdz 1940. g. 4. jūlijam.
- ⁶³ Runa ir par pielikumiem “Literatūrai un Mōkslai” un “Lauku Sāta”.
- ⁶⁴ Līdz aneksijai PSRS sastāvā 1940. g. augustā okupētās Latvijas formālā izpildvara bija Ministru kabinets, tikai pēc tam – Latvijas PSR Tautas Komisāru padome. Vēlēšanas t. s. “tautas saeimā” notika jūlijā.
- ⁶⁵ Andrejs Višinskis (1883–1954), jurists, Padomju Savienības valstsvīrs. 1935.–1939. g. ģenerālprokurors, 1939.–1944. g. Tautas Komisāru Padomes priekšsēdētāja vietnieks. 1940. g. jūnijā vadīja Latvijas okupācijas un gaidāmās aneksijas procesu Rīgā.
- ⁶⁶ “Rīgas Sarkanais metālists”, čuguna lējumu rūpnīca Rīgā, Brīvības ielā.